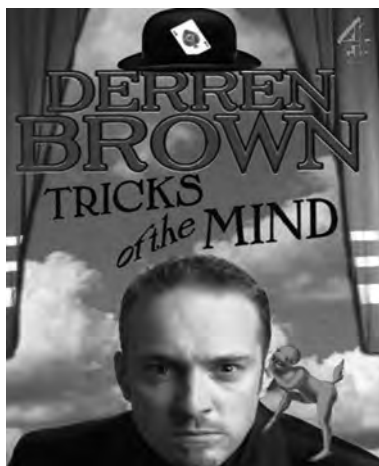

Opgave 3 De gewapende overval

Op de website van de Vlaamse tv-zender *Canvas* werd in december 2008 het programma *Virus* aangekondigd dat een gehele aflevering wijdde aan de illusionist Derren Brown. De aankondiging luidde:

tekst 5

VIRUS haalt vanavond het slechtste in je boven. Zonder dat je het zelf beseft [...]. Derren Brown is een Brits Ja, een Brits wat eigenlijk? Zelf omschrijft hij zich als een entertainer die speelt met magie, suggestie, psychologisch inzicht en misleiding. Klinkt allemaal vrij onschuldig? Wacht tot je 'The Heist' hebt gezien, een televisieprogramma dat Brown maakte voor Channel 4. Uitgangspunt: kun je via (onbewuste) conditionering een groep brave, de wet respecterende burgers zover krijgen dat ze volledig uit eigen beweging een geldtransport overvallen?

naar: <http://virus.canvas.be>, 2 december 2008

Derren Brown is een vooraanstaande illusionist die psychologische trucs gebruikt om menselijk gedrag te voorspellen en te manipuleren. In tegenstelling tot veel van zijn collega-illusionisten legt Brown echter aan zijn publiek uit hoe zijn trucs in elkaar zitten. Hij maakt televisieprogramma's om aan te tonen dat je helemaal niet over bovennatuurlijke gaven hoeft te beschikken om mensen in illusies te laten geloven.

Hij laat in zijn programma's mensen optreden die denken dat ze uit vrije wil handelen, maar in feite – zonder dat ze dat weten – door Brown worden gemanipuleerd.

Ook trekt Brown ten strijde tegen illusionisten, mediums en zogenaamde 'paranormalen' die beweren over bovennatuurlijke gaven te beschikken. Hij daagt iedereen die claimt gebruik te maken van bovennatuurlijke krachten uit om deze gave wetenschappelijk te laten testen. Tot op heden is niemand er volgens Brown in geslaagd dergelijke wetenschappelijke tests te doorstaan.

Voor veel mensen is het een aantrekkelijk idee dat ook de vrije wil een bovennatuurlijke kracht is.

2p 12 Waaron is het idee van vrije wil als bovennatuurlijke kracht voor veel mensen aantrekkelijk?

Leg in je argumentatie uit waarom iemand die claimt anderen te kunnen manipuleren met behulp van bovennatuurlijke krachten een hedendaagse natuurwetenschappelijke test niet zal doorstaan.

Brown zegt dat hij het bestaan van bovennatuurlijke gaven of krachten afwijst.

Daaruit zou je kunnen concluderen dat Brown een groot vertrouwen heeft in de verklaringskracht van de hedendaagse wetenschap. Onze alomtegenwoordige wetenschap is voortgekomen uit de wetenschappelijke revolutie die zich voltrok in de 16e en 17e eeuw. Met deze revolutie veranderde ook ons wereldbeeld.

Een wetenschapsfilosoof die zich specialiseerde in de consequenties van veranderingen in wetenschappelijke wereldbeelden is Thomas Kuhn. Met zijn theorie leverde Kuhn kritiek op de opvattingen van collega wetenschapsfilosoof Karl Popper.

- 3p **13** In hoeverre zouden Popper en Kuhn de uitspraak van Brown dat er geen bovennatuurlijke krachten bestaan als een wetenschappelijke uitspraak beschouwen?

Beargumenteer je antwoord op grond van de wetenschapsfilosofische theorieën van zowel Popper als van Kuhn en leg tevens uit welke verandering in het wereldbeeld zich voltrok in de wetenschappelijke revolutie van de 16e en 17e eeuw.

In het in tekst 5 genoemde televisieprogramma deed Brown zich voor als 'motivatie-coach' die een groep zakenmensen psychologische technieken zal aanleren om succesvoller te zijn in de zakenwereld. Echter, tijdens die 'training' probeert Brown de deelnemers zonder dat ze het weten te beïnvloeden om criminele activiteiten uit te voeren. Hij begint met opdrachten waarin de deelnemers kleine vergrijpen moeten plegen, maar allengs worden de opdrachten zwaarder en ernstiger.

De deelnemers hebben allemaal een goed inkomen en geen strafblad. Toch gaat bijna iedereen akkoord met Browns opdracht om te stelen uit een winkel. De deelnemers vertellen elkaar achteraf dat het stelen hen een gevoel van opwinding heeft gegeven.

Volgens onder andere de filosoof John Gray lijkt het groepsgedrag van mensen erg op groepsgedrag bij dieren.

- 2p **14** Waarom zou het idee dat deze zakenmensen uit vrije wil handelen volgens Gray problematisch zijn wanneer je het beziet vanuit de overeenkomst tussen groepsgedrag bij dieren en mensen?

Beargumenteer je antwoord en leg uit wat dit antwoord betekent voor de mogelijkheid van vrije wil als voorwaarde voor verantwoordelijkheid.

Tijdens een volgende opdracht onderwerpt Brown negen deelnemers aan het Milgram-experiment. De resultaten van dit experiment, uitgevoerd door Brown, blijken vergelijkbaar te zijn met de resultaten van het oorspronkelijke experiment. De opvatting van de filosoof Thomas Nagel over verantwoordelijkheid en vrije wil kan worden toegepast op de situatie van de deelnemers aan het Milgram-experiment, die tot het einde toe doorgaan met het experiment.

- 2p 15 Welke reactie kan vanuit de opvatting van Nagel worden gegeven op het verantwoordelijk houden van deze deelnemers aan het Milgram-experiment voor hun gedrag tijdens dit experiment? Leg in je antwoord uit wat het Milgram-experiment inhoudt.

Uiteindelijk selecteert Brown voor zijn laatste test vier deelnemers die een goede afspiegeling van de “alledaagse burger onder normale omstandigheden” zijn. Hij belt elk van de deelnemers op en nodigt hen uit naar Londen te komen.

Daarbij gebruikt hij allerlei suggestieve uitspraken in de trant van “Steel je hart en zorg dat je echt winst haalt uit mijn training”, “Verlaat je comfortzone en zorg dat het leven gaat zoals jij dat wil”, “Jij bent gewapend met onbetwistbare macht”. Ook vraagt hij hun een eerder gekregen en niet van echt te onderscheiden speelgoedpistool mee te nemen.

In Londen aangekomen stappen de deelnemers uit de auto en lopen door een bijna verlaten straat met verschillende door Brown geënceneerde symbolen. Tijdens de training zijn de kleur groen, over je heen wrijven en het liedje “Can you feel it” geassocieerd met agressie en daadkracht. Eerst loopt de deelnemer langs een groot groen hek en ziet hij een reclamebord voor panty’s waarop benen zijn te zien en waarbij de slogan “Kom op, doe het, steel je hart” te lezen is. Vervolgens rijdt er een auto langs waaruit luid uit het open raam het liedje *Can you feel it* klinkt. Direct daarop komt de deelnemer langs een geparkeerde groene geldwagen van de *Bank of England*. Een bewaker van de bank – een acteur, maar dat weten de deelnemers niet – loopt net uit de geldwagen weg met twee koffers vol geld.

Drie van de vier deelnemers besluiten, zonder expliciete aansporing en in de veronderstelling dit uit vrije wil te doen, om de bewaker te overvallen. Onder bedreiging van het pistool staat de bewaker de twee geldkoffers ter waarde van 120 duizend euro aan hen af. Eén van de vier deelnemers loopt echter door zonder de bewaker te overvallen.

De andere drie deelnemers worden direct na hun overval opgewacht en ingerekend door de politie, die hen daarna zonder strafvervolgning aan Brown overhandigt. Brown vangt de deelnemers vervolgens zorgzaam op en ‘deprogrammeert’ hen. Eén van de deelnemers aan het experiment van Brown is echter hevig ontdaan en voelt zich verantwoordelijk voor de gepleegde overval.

- In het kader van vrije wil als voorwaarde voor verantwoordelijkheid heeft de filosoof Harry Frankfurt zijn gedachte-experiment 'dokter Black' bedacht.
- 2p **16** Vergelijk het gedachte-experiment 'dokter Black' van Frankfurt met de gewapende overval uit het televisieprogramma van Brown. Geef daarbij op basis van het gedrag van de deelnemers de filosofisch relevante overeenkomst en het filosofisch relevante verschil met betrekking tot het bestaan van vrije wil aan.

- De eerder genoemde filosoof Thomas Nagel zou de spijt van de deelnemer die hevig ontdaan is en zich verantwoordelijk voelt voor de overval misschien als actorspijt (agent-regret) omschrijven.
- 5p **17** Kan de deelnemer die spijt ervaart over de overval die hij heeft gepleegd volgens Nagel verantwoordelijk worden gehouden voor zijn daad? Beargumenteer je antwoord aan de hand van de vier vormen van 'moral luck' die Nagel onderscheidt en leg daarbij uit wat actorspijt is.